

სწავლის უნახის დაქვეითება

სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებები
და სასწავლო სტრატეგიები

LEARNING DISABILITY

Special Educational Needs and Strategies

შესავალი

სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეთა მნიშვნელოვან ნაწილს სწავლის უნარის დაქვეითების მქონე მოსწავლეები წარმოადგენენ. ახასიათებთ რა კითხვის, წერის, მათემატიკური უნარ-ჩვევების ათვისების პრობლემები, ისინი ხშირად ყოველგვარი სპეციალური საგანმანათლებლო დახმარების გარეშე რჩებიან. მათი პრობლემები უმეტესად სიზარმაცეს მიეწერება, არ ხდება მათი უნარების შეფასება და შეფასების შედეგად ინდივიდუალური სასწავლო საჭიროებების განსაზღვრა.

დღეს, როდესაც ინკლუზიური განათლება განათლების სისტემის ერთ-ერთი პრიორიტეტად მოიაზრება, მიგვაჩნია, რომ დროა დავიწყოთ საუბარი იმ მოსწავლეებზე, რომელთაც მიუხედავად “ფიზიკური ჯანმრთელობისა”, ახასიათებთ სწავლის უნარის შელუღვა, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, სწავლის უნარის დაქვეითება.

წარმოდგენილი ბროშურა მიზნად ისახავს ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების პედაგოგებსა და საზოგადოებას მიაწოდოს ინფორმაცია სწავლის უნარის დაქვეითებაზე, იმ სპეციალურ სასწავლო საჭიროებებსა და სასწავლო სტრატეგიებზე, რომელიც ასეთი კატეგორიის ბავშვებთან მუშაობაში გამოიყენება.

სწავლის უნარის დაქვეითების მქონე მოსწავლეები და მათი სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებები

ისევე როგორც ქცევის დარღვევის, ასევე სწავლის უნარის დაქვეითების მქონე მოსწავლეებსაც ხშირად ახასიათებთ სერიოზული ემოციური დარღვევები, მსუბუქი კოგნიტიური პრობლემები. ასეთი მოსწავლეების აკადემიური და სოციალური მახასიათებლები ხშირად ერთმანეთს ემთხვევა. მათ მნიშვნელოვანი სირთულეები აქვთ როგორც აკადემიურ მოსწრებაში, ასევე საკლასო ოთახში მოქცევის წესების ათვისებასა და თანატოლებთან ურთიერთობაში. მიუხედავად აღნიშნულისა, სწავლის პროცესში მათი შესაძლებლობები ხშირად განსხვავებულია. ამდენად, სხვადასხვა შეზღუდვის მქონე ბავშვებთან მუშაობისას თავიდან უნდა ავიცილოთ ე.წ. “მზა იარაღის” გამოყენება. ყოველი მოსწავლის რეალური შესაძლებლობები უნდა შეფასდეს და შემდგომ, საჭიროების შემთხვევაში, უნდა მოხდეს სასწავლო მასალისა და გარემოს ადაპტირება. ინდივიდუალური მიდგომა წარმოადგენს მოსწავლის სასწავლო პროცესში ჩართვის სტრატეგიის მთავარ აზრს.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს ხშირად განსაკუთრებული საგანმანათლებლო საჭიროებები აქვთ. მათ უჭირთ კითხვის, მათემატიკის, წერის საწყისი უნარ-ჩვევების დაუფლება, არ აქვთ განვითარებული სწავლის პროცესისათვის ისეთი მნიშვნელოვანი უნარ-ჩვევები, როგორცაა დავალებაზე ყურადღების გამახვილება, დამახსოვრება, დამოუკიდებელი მუშაობა, მეტყველება და განზოგადება, მოტორიკა და სასკოლო ყოფაქცევის უნარ-ჩვევები.

კითხვის უნარ-ჩვევები:

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს კითხვის დაუფლებაში ორი ძირითადი პრობლემა ახასიათებთ: დეკოდირება და აღქმა. დეკოდირების პრობლემა მოიცავს სიტყვების ზუსტ და მკაფიო აღქმას. ეს ყველაზე ხშირად გამოიხატება კითხვის პროცესში, როდესაც მოსწავლე არასწორად წარმოთქვამს, ტოვებს ან ერთმანეთს ანაცვლებს სიტყვებს. კითხვის დაუფლებაში პრობლემის მქონე მოსწავლეები სიტყვებს სწორად კითხულობენ, თუმცა მათ სწორად ვერ აღიქვამენ. ისინი კითხულობენ ნელა, თითო-თითო სიტყვას და ვერ ახერხებენ მათ აზრობრივად დაჯგუფებას. მოსწავლეებს, რომელთაც წაკითხულის დეკოდირების სერიოზული სიმძიმეები აქვთ, ახასიათებთ “დისლექსია” /Dyslexia/.

რა არის დისლექსია?

დისლექსია ხშირად განისაზღვრება, როგორც მეტყველებაზე დაფუძნებული სწავლის უნარის დაქვეითება და წარმოადგენს მის ყველაზე გავრცელებულ ფორმას. განასხვავებენ დისლექსიის სხვადასხვა ხარისხს. პროგნოზი დამოკიდებულია დაქვეითების ხარისხზე, ინდივიდის სუსტ და ძლიერ მხარეებზე, მისთვის გაწეული დახმარების ეფექტურობაზე. დისლექსია არ წარმოადგენს მოტივაციის ნაკლებობის, სენსორული დარღვევების, არაადექვატური ინსტრუქციების, დაბალი ინტელექტისა და შეზღუდულ გარემო შესაძლებლობების შედეგს. მას აქვს ნევროლოგიური ხასიათის საფუძველი, რომელსაც ხშირად ოჯახური ისტორია ახასიათებს (ოჯახის წევრებისთვის არის დამახასიათებელი). დროული და ეფექტური დახმარების შემთხვევაში დისლექსიის მქონე მოსწავლეები კარგ შედეგებს აღწევენ.

რატომ არის შეფასება მნიშვნელოვანი და როდის უნდა ჩატარდეს იგი?

ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, როდესაც დისლექსიაზე გვაქვს ეჭვი, უნდა მოხდეს მოსწავლის მდგომარეობის შეფასება, რაც პრობლემისა და სპეციალურ საგანმანათლებლო საჭიროებათა უკეთ განსაზღვრის საშუალებას იძლევა. შეფასება შეიძლება მოხდეს ნებისმიერი ასაკობრივი ჯგუფისათვის შესაბამისი ტესტების გამოყენებით. დაბალ ასაკობრივ ჯგუფში უნდა შეფასდეს მოსწავლის მიერ ბგერისა და შესაბამისი სიმბოლოს დაკავშირების უნარი, მეტყველების აღქმის, ზეპირმეტყველების შესაძლებლობები, ფონოლოგიური ანალიზისა და სინთეზის შესაძლებლობები (მაგ. მოსწავლე ვერ ახერხებს სიტყვიდან ბგერის დიფერენცირებას, სიტყვიდან “სკო - ლა” ბგერა კ-ს გამოყოფა; ბგერების, მარცვლების ერთ სიტყვად გამთლიანებას, როგორცაა სკო - ლა, „სკოლა“) პრობლემის აღმოჩენის შემთხვევაში უნდა მოხდეს ეფექტური ჩარევა.

ვის შეუძლია მოსწავლის შეფასება?

შეფასება შეიძლება ჩატარდეს როგორ ერთი პროფესიონალის, ასევე სპეციალისტთა გუნდის მიერ. მათ აუცილებლად უნდა ქონდეთ ფსიქოლოგიის ცოდნა და განათლების სფეროში მიღებული გამოცდილება. გამომცდელი კარგად უნდა იცნობდეს წერა-კითხვის დაუფლების პროცესის მიმდინარეობას და უნდა შეეძლოს ეფექტური დახმარებისა და რეკომენდაციების განსაზღვრა. არ არსებობს ერთი ცაკლე ტესტი, რომელიც გამოიყენება მოსწავლის შეფასებისათვის. ტესტები შეირჩევა იმისდა მიხედვით, თუ რამდენად შეიძლება გაიზომოს მისი შედეგები და იძლევა თუ არა შესაბამისი

რეკომენდაციების განსაზღვრის საშუალებას. მიუხედავად სხვადასხვა ტესტების გამოყენებისა, უცვლელი უნდა რჩებოდეს შეფასების ძირითადი კომპონენტები. ძირითადად გამოყენებული უნდა იყოს მეტყველების აღქმის, აზრის ზეპირად და წერილობით გადმოცემის უნარის, ინტელექტუალური ქმედითობის, კოგნიტური აღქმისა და საგანმანათლებლო მიღწევების შეფასებაზე მიმართული ტესტები.

რატომ არის აუცილებელი დახმარება დისლექსიის დროს?

დისლექსია ბავშვებსა და მოზარდებში ხშირად ხდება ისეთი ემოციური პრობლემების მიზეზი, როგორცაა გაუცხოება, სიბრაზე, დეპრესია. ხშირად მასწავლებელს და მშობელს მიაჩნია, რომ მოსწავლე ნიჭიერია, მაგრამ საკმარისად არ ცდილობს. სინამდვილეში კი არავინ იცის, თუ რა ძალისხმევას მოითხოვს მოსწავლისაგან მასალის ათვისება. დისლექსიის მქონე მოსწავლეებს პრობლემები ხშირად სოციალურ ურთიერთობებშიც უჩნდებათ. ისინი თავიანთ თანატოლებთან შედარებით სოციალურად მოუძწიფებელნი არიან, რაც მათში დაბალ თვითშეფასებას აყალიბებს.

წაკითხვის აღქმა

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს ასევე ახასიათებთ წაკითხული მასალის აღქმის პრობლემა. დაწყებით კლასებში ეს ეხება პატარა მოთხრობებს, ხოლო მაღალ კლასებში სახელმძღვანელოებში მოყვანილ ტექსტურ მასალას და დამატებით ლიტერატურას. ეს სირთულეები ნაწილობრივ წარმოიშვება დეკოდირების ცუდად განვითარებული უნარის გამო და ასევე იმით, რომ მოსწავლეები ვერ ფლობენ ტექსტურ მასალაში მთავარი ელემენტების განსაზღვრის შესაძლებლობას. მაგ. მოთხრობის წაკითხვის შემდეგ მოსწავლე ვერ პასუხობს კითხვებს, თუ სად ვითარდება მოქმედება ან რა არის მოთხრობის არსი. ამ შემთხვევაში მიზეზი ისაა, რომ წაკითხულ მასალაში პირდაპირ არ იყო მითითებული პასუხები, ხოლო მოსწავლემ თავად ვერ შეძლო მათი განსაზღვრა.

წერის უნარ-ჩვევები

წერის უნარ-ჩვევების შეზღუდვას **დისგრაფია** ეწოდება. ტერმინი დისგრაფია ზოგადად გამოიყენება ცუდი კალიგრაფიის შემთხვევაში და აზრის წერილობით გადმოცემის პრობლემებთან მიმართებაში. ხშირად საკამათო ხდება, განეკუთვნება თუ არა დისგრაფია სპეციალური განათლების სფეროს. დისგრაფია ყოველთვის არ ნიშნავს, რომ მოსწავლეს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროებები აქვს. თუმცა, სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს წერის უნარ-ჩვევების დაუფლების პროცესში აქვთ გარკვეული პრობლემები, რომელთა შორის მთავარია კალიგრაფია, მართლწერა და აზრის წერილობით გადმოცემა.

კალიგრაფიის პრობლემები შესაძლოა გამოწვეული იყოს ნაკლებად განვითარებული ნატიფი მოტორული კოორდინაციით, ასევე ასოებისა და ციფრების ვიზუალური სახის არასწორი აღქმით და საკლასო ოთახში მიღებული არასაკმარისი ინსტრუქციებით. მოსწავლეებს ხშირად უჭირთ ასოების ფორმის, ზომის, დახრილობის ხაზის ზუსტი ფორმირება (ზედმეტად მუქი ან ბაცი ხაზები), ასოების სისწორისა და ინტერვალების დაცვა (ძალიან დიდი, ან პირიქით პატარა ინტერვალები სიტყვებს, ასოებსა და ხაზებს შორის). პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ მოსწავლეებს უჭირთ, როგორც ბეჭდური, ასევე ასოების გადაბმით წერა.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეთა კიდევ ერთ პრობლემას მართლწერა წარმოადგენს. მოსწავლეები ხშირად ერთმანეთში ურევენ ისეთ ასოებს, როგორცაა “ზ” და “ჟ”, “შ” და “ნ”, “ც” და “წ”.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს აზრის წერილობითი გადმოცემის ორი მთავარი პრობლემა აქვთ: პროდუქტული და პროცესუალური. მათი მზა პროდუქტი (ნაწერი მასალა) შეიცავს მოკლე, არასრულ, გაუმართავ წინადადებებს, ერთი და იმავე სიტყვის ხშირ გამეორებას. მასალა არ არის სტრუქტურულად გამართული, შეიცავს ბევრ მექანიკურ შეცდომას მართლწერის მხრივ: არასწორი ასოები, სასვენი ნიშნების არასწორი გამოყენება.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს უჭირთ აზრის წერილობით გადმოცემა. ხარჯავენ რა მთელ ძალისხმევას წერის მექანიკურ მხარეზე, (ასოების გამოყვანა, ინტერვალების დაცვა) ისინი არ აკეთებენ პაუზებს, რათა გაიაზრონ მათ მიერ დაწერილი ტექსტი და წინადადებები ერთმანეთს დაუკავშირონ.

მათემატიკური უნარ-ჩვევები

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევითი დარღვევის მქონე მოსწავლეებს ხშირად პრობლემები აქვთ მათემატიკური უნარ-ჩვევების დაუფლებაში, რაც სხვადასხვა სახით ვლინდება:

1. სივრცის ორგანიზება. შესაძლოა მოსწავლეებს უჭირდეთ ციფრების სვეტებში განლაგება (ქვეშმიწერა), უკუღმა წერდნენ ციფრებს (მაგ. 6 და 9; 25 და 52) ან ქვეშმიწერით გამოკლების დროს უშვებდნენ შემდეგი სახის შეცდომას:

$$\begin{array}{r} 75 \\ - 39 \\ \hline 44 \end{array}$$

2. უყურადღებობა ვიზუალური ნიშნებისადმი: მოსწავლეები არასწორად კითხულობენ მათემატიკურ ნიშნებს, ან ავიწყდებათ სხვადასხვა სიმბოლოების და მეთოდების გამოყენება საჭიროების შემთხვევაში.

3. პროცედურული თანმიმდევრობა: დავალების შესრულებისას მოსწავლეებს მიმატება-გამოკლების დროს ავიწყდებათ გონებაში დამახსოვრებული ციფრის დამატება ან გამოკლება, მაგ:

$$\begin{array}{r} 29 \\ + 53 \\ \hline 72 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 41 \\ - 28 \\ \hline 23 \end{array}$$

4. სირთულეები ერთი მოქმედებიდან მეორეზე გადართვაში: მოსწავლეები ასრულებენ ერთი სახეობის დავალებას, მაგრამ როდესაც საჭიროა სხვა სახის დავალებაზე გადართვა, ისინი განაგრძობენ მის შესრულებას ისევე, როგორც ასრულებდნენ წინა დავალებას. მაგ. მოსწავლემ დაასრულა მაგალითები მიმატებაზე და შემდგომში მას ხვდება მაგალითი გამოკლებაზე, იგი განაგრძობს ციფრების მიმატებას.

5. სირთულეები ციფრების გრაფიკულ გამოსახვაში: მოსწავლეები ხშირად წერენ უფორმო, დიდ ციფრებს, რაც კიდევ უფრო უძნელებს მათ დავალების შესრულებას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც თავად ვერ კითხულობენ საკუთარ დაწერილს.

6. სირთულეები დამახსოვრებაში: მოსწავლეებს ხშირად არ შეუძლიათ ძირითადი მათემატიკური წესების გახსენება.

7. სირთულეები მათემატიკურ ანალიზსა და დასაბუთებაში: მოსწავლეები შესაძლოა ვერ ხვდებოდნენ, რატომ არის მათი პასუხი არასწორი ისეთი მაგალითის ამოხსნისას, როგორიცაა: $9 - 6 = 15$ ან $4 + 3 = 43$. მათ ასევე შესაძლოა უჭირდეთ ტექსტური მასალის აღქმა, ანუ ამოცანის პირობიდან ვერ მიხვდნენ, რომელი მათემატიკური მოქმედება არის შესასრულებელი.

8. სირთულეები “მათემატიკური ენის” დაუფლებაში: მოსწავლეებს შესაძლოა არ ესმოდეთ ისეთი ძირითადი მათემატიკური ტერმინები, როგორიცაა დაჯგუფება, გამოკლება, უჭირდეთ ზეპირი სავარჯიშოების ან მაგალითის ამოხსნის ლოგიკური თანმიმდევრობის სიტყვიერად ახსნა.

სწავლის უნარ-ჩვევები

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს უჭირთ იმ უნარ-ჩვევების გამოძუშავება, რომელიც განაპირობებს სწავლისადმი მათ მზადყოფნას. ერთ-ერთ ასეთ უნარ-ჩვევას **ყურადღება** წარმოადგენს. მოსწავლეს შესაძლოა უჭირდეს დავალებაზე ყურადღების კონცენტრირება ან მასში მოცემული პირობის გაგება. *მაგალითი 1.* მოსწავლე ვერ ახერხებს ტექსტური დავალების დროულად შესრულებას იმიტომ, რომ ვერ აკეთებს ფოკუსს კითხვის მთავარ კომპონენტებზე და არ იცის როგორ დაიწყოს სამუშაო; *მაგალითი 2.* მოსწავლემ გამოტოვა გაკვეთილის დასაწყისში მასწავლებლის მიერ მიწოდებული მნიშვნელოვანი ინფორმაცია, რადგან მას 5 წუთი დასჭირდა მასწავლებლისათვის ყურადღების მისაქცევად. *მაგალითი 3.* მოსწავლემ იცის, თუ რა ფერის ქამარი ან ყელსაბამი უკეთია მასწავლებელს, მაგრამ არ იცის თუ რაზე საუბრობს იგი. გარდა აღნიშნული მაგალითებისა, ხშირად სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს უჭირთ დავალებაზე კონცენტრირება მაშინაც კი, როდესაც დაწყებული აქვთ მისი შესრულება.

დამახსოვრების პრობლემამ ასევე შეიძლება მოსწავლეებს შეუქმნას სირთულეები. ზოგჯერ პრობლემები წარმოიშვება ახალი მასალის ათვისებისას. მაგ. მოსწავლეს უჭირს ახალი მასალის გაგება, ზოგჯერ კი მრავალჯერ გამეორებულ მათემატიკურ მაგალითსაც ვერ იმახსოვრებს. მოსწავლეებს ასევე უჭირთ ნასწავლის დამახსოვრება, მაგ. მოსწავლემ ისწავლა მიმატების შესრულება შემოდგომაზე, მაგრამ გაზაფხულზე, ტესტირების დროს მას ნასწავლის მხოლოდ 50% ახსოვს და ბოლოს, ზოგჯერ მოსწავლე სწავლობს მასალას, თუმცა ვერ ახერხებს მისი გამოყენებას კონკრეტულ

შემთხვევაში, მაგ. მოსწავლემ რესურს ოთახში ისწავლა ჩანაწერების გაკეთება, თუმცა ამ ცოდნას ვერ იყენებს ჩვეულებრივ საკლასო ოთახში.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს, მიუხედავად ადექვატური მხედველობითი და სმენითი უნარ-ჩვევებისა, შესაძლოა უჭირდეთ ზეპირი და ვიზუალური ინფორმაციის ორგანიზება და განმარტება. მაგ. სწავლის უნარის დაქვეითების მქონე მოსწავლეს ხშირად უჭირს ვიზუალური დავალების შესრულება: კითხვისას მას ხშირად ერევა სტრიქონები, ვერ ახერხებს დაფიდან მასალის გადმოწერას, სურათებზე, რუკებზე, ფოტოებზე ვერ ამჩნევს დეტალებს; მას ადვილად ახნევს დავალებათა ისეთი ფურცელი, სადაც დიდი რაოდენობით ვიზუალური ინფორმაცია არის მოთავსებული. ანალოგიურად, მოსწავლეს შეიძლება პრობლემები ქონდეს სმენითი დავალებების შესრულებაში, როდესაც მას უჭირს ზეპირი ინსტრუქციების შესრულება, არასწორად იგებს და ვერ იმახსოვრებს მოსმენილს.

მოსწავლეებს სწავლაში წარმატების მიღწევაში ხშირად ხელს უშლის **არგუმენტაციისა და დასაბუთების** დაბალი უნარი, რაც მოიცავს: წაკითხულის გააზრებას, განზოგადებას (საგნებს, მოვლენებსა და გამოყენებულ ლექსიკონს შორის მსგავსების შემჩნევა); ადექვატურ ლექსიკურ და ინფორმაციულ საფუძველს; დასკვნების გამოტანას (სხვადასხვა სიტუაციიდან საერთო წესისა და პრინციპების განსაზღვრა); შედეგობრიობას. მაგ. მოსწავლე ვერ ითვისებს ინფორმაციას “ადამიანის უფლებების დეკლარაციიდან”, რამდენადაც მან არ იცის რას ნიშნავს ტერმინი “ადამიანის უფლება”. მაგ. 2. მიუხედავად მასწავლებლის მიერ მიწოდებული, არსებითი სახელის ბრუნვის რამოდენიმე მაგალითისა, მოსწავლე მაინც ვერ გებულობს საერთო წესს.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე ზოგიერთ მოსწავლეს ახასიათებს მოტორული კოორდინაციისა და ნატიფი მოტორული მოძრაობების შეზღუდვა. მაგ. დაბალი კლასის მოსწავლეს აქვს კოორდინაციის პრობლემები, იგი ვერ იჭერს ხელში მაკრატელს, ვერ ავლებს სწორ ხაზს, ვერ იკრავს თასმებს. ზოგჯერ უფროსი ასაკის მოსწავლის ხელწერა არეული და გაურკვეველია. მოსწავლეს უჭირს რა სპორტულ აქტივობებში ჩაბმა, არასოდეს მონაწილეობს სასკოლო შეჯიბრებებში, ეს კი ამცირებს მის სოციალურ ჩართულობას საერთო პროცესში.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს პრობლემები ექმნებათ მასალის დამოუკიდებლად სწავლის პროცესშიც. მათ ხშირად მიიჩნევენ ე.წ. “პასიურ მოსწავლეებად”, რომელთაც არ სჯერათ საკუთარი შესაძლებლობების, არ ფლობენ პრობლემების გადაჭრის სტრატეგიებს და თუ ფლობენ, სათანადოდ ვერ იყენებენ მათ საჭირო შემთხვევებში. პასიურობა განსაკუთრებით პრობლემატურია მაღალ კლასებში, როდესაც მოსწავლეებს მეტი დამოუკიდებლობა მოეთხოვებათ. მაგ. 1. მოსწავლე კითხულობს სახელმძღვანელოში ტექსტს და ვერ აცნობიერებს, რომ გარკვეული მასალა ვერ გაიგო. ამდენად, იმის ნაცვლად რომ გამოიყენოს ისეთი სტრატეგია, როგორიცაა მასალის თავიდან წაკითხვა, სხვისი დახმარება, ის ტოვებს მასალას დაუსწავლელს და ამით მომავალში მისი აკადემიური მოსწრება უარესდება. მაგ. 2. მოსწავლე კითხულობს სწრაფად, მაგრამ არ იყენებს დამახსოვრების ისეთ სტრატეგიებს, როგორიცაა კითხვების დასმა და მათზე პასუხის გაცემა, ინფორმაციის გამეორება, მასალიდან მთავარი ელემენტების გამოყოფა.

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს პრობლემები აქვთ ისეთ უნარ-ჩვევებში, როგორიცაა სკოლაში სისტემატიური სიარული, თვით-ორგანიზება და დამოუკიდებლობა სკოლასა და სკოლის გარეთ; მათ უჭირთ თანატოლებთან კონტაქტი.

რა სოციალური და ემოციური საჭიროებები აქვთ სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევითი დარღვევის მქონე მოსწავლეებს?

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მოსწავლეთა სოციალური საჭიროებების გათვალისწინებას, რამდენადაც სოციალური პრობლემები ხშირად დაბალი აკადემიური მოსწრების მიზეზი ხდება. სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს დახმარება სჭირდებათ ისეთ სოციალურ სფეროებში, როგორცაა საკლასო ოთახში მოქცევა, ურთიერთობის უნარ-ჩვევები, პიროვნული და ფსიქოლოგიური თვისებების განვითარება.

საკლასო ოთახში მოქცევის უნარ-ჩვევები

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეები ხშირად აქტიურად ერთვებიან ყვირილში, ჩხუბში, წაკინკლავებაში. მასწავლებლები ასეთ საქციელს ხშირად “არანორმალურს” უწოდებენ და თვლიან, რომ ასეთი მოსწავლეები ცუდ მაგალითს აძლევენ დანარჩენებს, თუმცა ასეთი საქციელი ზოგჯერ შეიძლება ნებისმიერ მოსწავლეს ახასიათებდეს.

ურთიერთობის უნარ-ჩვევები:

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს პრობლემები აქვთ თანატოლებთან ურთიერთობაში. მრავალწლიანი გამოცდილება ცხადყოფს, რომ მათ ნაკლებად ჰყავთ მეგობრები, ხშირად ისინი უარყოფილი არიან თანატოლებისაგან, მათ პრობლემებზე ხშირად საუბრობენ მასწავლებლებიც. ამ პრობლემების წარმოშობას განაპირობებს ის, რომ ვერ ხერხდება მოსწავლეების ჩაბმა სოციალურ აქტივობებში, მეგობრებთან დიალოგსა და ურთიერთობაში.

არსებობს რამოდენიმე ახსნა იმისა, თუ რატომ აქვთ მოსწავლეებს სოციალური პრობლემები. ზოგიერთმა მოსწავლემ არ იცის, როგორ მოიქცეს ამა თუ იმ სიტუაციაში. არცოდნა კი თავისთავად გამოწვეულია იმით, რომ მოსწავლე ვერ ითვისებს ურთიერთობის უნარ-ჩვევებს ვერც სკოლაში და ვერც მის გარეთ. სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე ზოგიერთ მოსწავლეს ახასიათებს იმპულსურობა, ისინი ჯერ მოქმედებენ და მერე ფიქრობენ, ხოლო ზოგიერთი მოსწავლე პირიქით ცდილობს ნაკლებად გამოავლინოს აქტიურობა, რათა არ დაიმსახუროს უარყოფითი შეფასება.

პიროვნული და ფსიქოლოგიური კორექცია

მოსწავლეებს, რომელთაც დაბალი აკადემიური მოსწრება და ცუდი სოციალური ურთიერთობები აქვთ, ხშირად ფსიქოლოგიური პრობლემები უჩნდებათ. ერთ-ერთ გავრცელებულ პიროვნულ პრობლემას დაბალი თვით-შეფასება წარმოადგენს, რაც ხშირად დამახასიათებელია სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებისათვის. ისინი არ არიან დარწმუნებული საკუთარ შესაძლებლობებში. დაბალმა თვითშეფასებამ, კი თავის მხრივ, შეიძლება გამოიწვიოს სწავლის უნარის დაქვეითება. ასეთი მოსწავლეები ერთმანეთს არ უკავშირებენ ძალისხმევას და შედეგებს და მიღწეულ წარმატებას მხოლოდ ბედნიერ შემთხვევას მიაწერენ, ხოლო წარუმატებლობას

საკუთარ უუნარობას აბრალებენ. ხშირად, როდესაც სიმნელებს აწყდებიან, მათ უჩნდებათ კითხვა – “რა მნიშვნელობა აქვს? მე ვერასოდეს შევძლებ წარმატების მიღწევას.”

სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს ასევე ახასიათებთ დებრესია და შფოთვა. ასეთი მოსწავლეები გაურბიან კლასში საუბარს, პესიმისტურად არიან განწყობილნი და არ აინტერესებთ საკუთარი ცხოვრების უმთავრესი მომენტებიც კი; ხშირად ნერვიულობენ დავალების მიღების ან თუნდაც სკოლაში წასვლის დროსაც.

რა სახის ადაპტაცია არის საჭირო სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებისათვის?

როგორც უკვე ნახეთ, სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლეებს სხვადასხვა საგანმანათლებლო და სოციალურ-ემოციური საჭიროებები აქვთ. მიუხედავად იმისა, რომ ეს საჭიროებები ხელს უშლიან სწავლასა და სოციალიზაციაში, ადექვატური დახმარების შემთხვევაში, მათ წარმატებების მიღწევაც შეუძლიათ. ქვემოთ მოყვანილია ზოგიერთი მოსაზრება საკლასო ოთახში სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე მოსწავლის განთავსების შესახებ.

აკადემიური მოსწავლის გაუმჯობესება:

როგორც უკვე განვიხილეთ, “ჩართულობის” სტრატეგიის გამოყენებით უნდა გავაანალიზოთ ესაჭიროება თუ არა მოსწავლეს ადაპტაცია, რათა კონკრეტულად განვსაზღვროთ საჭირო ცვლილებები საკლასო ოთახის მოთხოვნათა გათვალისწინებით. შეიძლება გამოვიყენოთ ადაპტაციის სამი სხვადასხვა სახე: მოსწავლეთა მიერ კომპენსატორული სასწავლო სტრატეგიების გამოყენება; საკლასო ოთახის ორგანიზების, მასალების, მეთოდების ადაპტაცია; მოსწავლეებისათვის პირდაპირი ინსტრუქციების მიწოდება ზოგადად სწავლის ან დამოუკიდებლად სწავლის უნარ-ჩვევებზე.

სოციალური და ემოციური საჭიროებები:

ინკლუზიური განათლების პოპულარიზაციის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან მიზეზს ის სოციალური უპირატესობები წარმოადგენს, რაც მას შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე და “ნორმატიულად ჯანმრთელი” ბავშვებისათვის მოაქვს. სამწუხაროდ, პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ სწავლის უნარის დაქვეითებისა და ქცევის დარღვევის მქონე ბავშვები სასკოლო გარემოში თავისთავად ვერ ითვისებენ სოციალურ უნარ-ჩვევებს. ნებისმიერი პედაგოგის მოვალეობაა აკადემიურ ცოდნასთან ერთად ყველა მოსწავლეს, მიუხედავად მისი საგანმანათლებლო საჭიროებებისა, განუვითაროს სოციალური უნარ-ჩვევები. რაც შეეხება აკადემიური ცოდნის მიღებას, ეს დიდად არის დამოკიდებული მოსწავლის სპეციფიკურ სოციალურ პრობლემებზე.

მოსწავლეები, რომელთაც ქცევის სერიოზული პრობლემები აქვთ, ყველაზე კარგად გრძნობენ თავს კლასში, სადაც ჩამოყალიბებულია კარგად სტრუქტურირებული სისტემა; კლასში, სადაც წესები და მათგან გამომდინარე შედეგები მკაფიოდ არის განსაზღვრული და სისტემატიურად გამოიყენება. მოსწავლის ქცევას ასევე აუზღობს ისეთი დავალების შესრულებაში ჩართვა, სადაც მას წარმატების მიღწევა შეუძლია. მიუხედავად ამისა, ზოგჯერ ქცევის დარღვევა იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ განსაკუთრებულად ინტენსიურ და ინდივიდუალურ მიდგომას საჭიროებს.

საადაპტაციო საჭიროებები დამოკიდებულია მოსწავლის პიროვნულ თვისებებზე. იმ მოსწავლეებისათვის, რომელთაც არ შეუძლიათ თანატოლებთან ურთიერთობა, შეიძლება გამოვიყენოთ სოციალური უნარ-ჩვევების ტრენინგი. მაგ. მოსწავლეს უჭირს თავის თანატოლთან საუბრის დაწყება. მასწავლებელი საკლასო ოთახში გარკვეულ დროს უთმობს ურთიერთობის სოციალური უნარ-ჩვევების გამომუშავებას: თეორიულად უხსნის ამა თუ იმ მოქმედების ან ქესტის მნიშვნელობას, შემდგომ ყოფს კლასს ორ ჯგუფად და სთავაზობს მათ გარკვეული სიტუაციების გათამაშებას. შედეგად ის ხვდება, რომ ასეთი სახის დახმარება არა მარტო სპეციალური საჭიროების მქონე ბავშვისათვის, არამედ სხვა ბავშვებისათვისაც მნიშვნელოვანია.

იმ მოსწავლეებს, რომელთაც იციან რა უნდა გააკეთონ ამა თუ იმ სიტუაციაში, მაგრამ უჭირთ საკუთარი მოქმედებების თვით-კონტროლი, ესაჭიროებათ თვითკონტროლის გამომუშავებაზე მიმართული ტრენინგი. ასეთი ტრენინგის დროს მოსწავლე სწავლობს იმ სტრატეგიებს, თუ როგორ შეიკავოს თავი თვითკონტროლის გზით. მაგ. მოსწავლე ადვილად ბრაზდება სხვა მოსწავლეების საქციელზე (წვალბა, დაცინვა) და თავისი მწვავე რეაქციით კიდევ უფრო ამძაფრებს დაპირისპირებას. ასეთ შემთხვევაში მასწავლებელი მას უხსნის, რომ უმჯობესია გამოიყენოს ქცევის სხვა სტრატეგია: პასუხის გაცემამდე დაითვალოს ხუთამდე, გაიაზროს, რომ მისთვის ნათქვამი სიმართლეს არ შეესაბამება ან სრული იგნორირება გაუკეთოს მოწინააღმდეგის სიტყვებს.

ზოგიერთ მოსწავლეს, მიუხედავად იმისა, რომ აქვს გარკვეული სოციალური უნარ-ჩვევები, არ აქვს მათი გამოყენების შესაძლებლობა. მაგ. მოსწავლე ხვდება ახალ გარემოში და ნაკლებად აქვს თანატოლებთან ურთიერთობის შესაძლებლობა. ურთიერთობების გაუმჯობესების ერთ-ერთ გზას ასეთ სიტუაციაში ჯგუფური აქტივობა წარმოადგენს. სპეციფიკური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე ბავშვი მუშაობს სხვა ბავშვებთან ერთად სხვადასხვა ჯგუფებში და ერთობლივი სწავლის პროცესში ამყარებს ურთიერთობებს.

მოსწავლეებისათვის, რომლებიც საკუთარ ძალებში არ არიან დარწმუნებული, საუკეთესოა ე.წ. “მიკუთვნების” ტრენინგი, რომლის აზრს წარმოადგენს მოსწავლის დარწმუნება იმაში, რომ მისი მარცხი გამოწვეულია არასაკმარისი ძეგლობით. ასეთ შემთხვევაში მოსწავლე გაცილებით მეტ ძალისხმევას ახმარს მასალის დასწავლას და წარმატებასაც აღწევს.

საკუთარ თავზე წარმოდგენის შეცვლა და თვით-შეფასების ამაღლება შესაძლებელია შემდეგი სტრატეგიების გამოყენებით:

1. დასახეთ რაციონალური და მიღწევადი მიზნები. მოსწავლისათვის კონკრეტული მიზნების დასახვის დროს დარწმუნდით, რომ ისინი რეალურად მიღწევადი და არც ზედმეტად ადვილია. მოსწავლის თვითშეფასება მაღლდება მაშინ, როდესაც ის მიზნის მიღწევას გარკვეული ძალისხმევის შედეგად ახერხებს.

2. მოსწავლის ყოველ საქციელზე იქონიეთ შესაბამისი რეაქცია. რეაქცია მოსწავლის საქციელზე უნდა იყოს პოზიტიური, თუმცა ამავე დროს საქციელის შესაბამისი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოსწავლე იფიქრებს, რომ თქვენ მას უბრალოდ მფარველობთ და მას არ შეუძლია დავალების კარგად შესრულება. ყოველთვის მიუთითეთ მოსწავლეს, როდესაც ის შეცდომებს უშვებს.

3. დააკისრეთ მოსწავლეს პასუხისმგებლობა. პასუხისმგებლობის დაკისრება, მოსწავლეში აყალიბებს გრძნობას, რომ თქვენ მას ენდობით და გჯერათ მისი. შესაძლოა, ეს იყოს ისეთი დავალებები, როგორცაა არდადაგებზე საკლასო ოთახის მცენარის დროებით სახლში წაღება და

მოვლა, რვეულების აკრეფა-დარიგება, რაიმე კონკრეტული დავალების შესასრულებლად გაგზავნა და ა.შ.

4. ასწავლეთ მოსწავლეს საკუთარი ძალების მობილიზება. დაბალი თვითშეფასების მქონე მოსწავლეები ხშირად საკუთარ თავს უარყოფითად აფასებენ. თქვენ შეგიძლიათ დაეხმაროთ მათ, თუ ყურადღებას გაუმახვილებთ მათ ძლიერ მხარეებზე, მიაწოდებთ დადებით მოსაზრებებს და ასწავლით საკუთარი ძალების მობილიზებას.

5. მიეცით მოსწავლეს შესაძლებლობა გამოავლინოს საკუთარი სიძლიერე. ჩართულობის სტრატეგიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრინციპს წარმოადგენს მოსწავლის ძლიერი მხარეების განსაზღვრა, კლასში მათი დასაქმებისათვის პირობების შექმნა. მაგ. მოსწავლეს აქვს წერს ცუდი უნარ-ჩვევა, მაგრამ ის კარგად კითხულობს. მასწავლებელს შეუძლია სხვა ბავშვების მიერ წერიით დავალების დასრულების შემდგომ, მოსწავლეს დაავალოს თემის ხმამაღლა წაკითხვა მთელი კლასის წინაშე.

**სწავლის უნარის დაქვეითება – რას მივაქციოთ ყურადღება:
პირველი სასიგნალო ნიშნები**

<i>1</i>	<i>სკოლამდელი ასაკი 2</i>	<i>უმცროსი კლასები 3</i>	<i>საშუალო კლასები 4</i>	<i>მაღალი კლასები 5</i>
მეტყველება	აქვს გამოთქმის პრობლემები, მწირი ლექსიკონი. თხრობისადმი იჩენს დაბალ ინტერესს	კითხვის დროს ახასიათებს დეკოდირების ცუდი უნარი. აქვს ცუდი მართლწერა.	ძნელად აღიქვამს წაკითხულს. ნაკლებად გამოხატავს აზრს ვერბალურად.	ძნელად აღიქვამს ახსნილ მასალას. უჭირს უცხო ენების სწავლა, დასკვნების გამოტანა, აზრების წერილობით გადმოცემა.
მეხსიერება	აქვს პრობლემები ციფრების, ანბანის, კვირის დღეების დამახსოვრებაში. უჭირს რუტინული მოქმედებების დამახსოვრება	უჭირს ფაქტების გახსენება. აქვს ორგანიზაციული პრობლემები, ცუდი მართლწერა. ძნელად ითვისებს ახალ უნარ-ჩვევებს.	ძნელად ან ცუდად იხსენებს მათემატიკურ წესებს. უჭირს მეხსიერების აქტივაცია.	ვერ სწავლობს ტესტებს. ახასიათებს ცუდი კუმულაციური მეხსიერება, მუშაობის ნელი ტემპი
ყურადღება	აქვს მშვიდად ჯდომის პრობლემა. ახასიათებს გადაჭარბებული მოუსვენრობა. ვერ ახერხებს დავალებაზე კონცენტრირებას.	იმპულსურია, ვერ გეგმავს დავალებებს. ახასიათებს ყურადღების გაფანტვა, რის გამოც უშვებს შეცდომებს.	არის არათანმიმდევრული. უჭირს თვითკონტროლი. უჭირს შესაბამისი დეტალების ამოცნობა.	აქვს უყურადღებოთ გამოწვეული მეხსიერების პრობლემები. შეინიშნება გონებრივი გადაღლა.
ნატიფი მატორული	აქვს პრობლემები თვით	ვერ იჭერს კალამს კარგად. უჭირს	კალამი უჭირავს მუჭში. წერს გაურკვეველად, ვერ	ახასიათებს ნატიფი მატორული

<p>უნარ-ჩვევები</p>	<p>მომსახურების უნარ-ჩვევების სწავლაში (მაგ. თასმების შეკვრა). მოუქნელობა; ნაკლებად აქვს ხატვის, ხაზვის სურვილი.</p>	<p>ასოების ფორმის გამოყვანა</p>	<p>იცავს ხაზებს. ნაკლებად აქვს წერის სურვილი.</p>	<p>უნარ-ჩვევის შესუსტება</p>
<p>სხვა ფუნქციები</p>	<p>უჭირს მასალის დასწავლა მარცხნიდან მარჯვნივ (შესაძლოა მხედველობის სივრცითი დარღვევის გამო) აქვს ურთიერთობის პრობლემები (დაბალი სოციალური უნარ-ჩვევების გამო)</p>	<p>უჭირს დროს აღქმა (დროითი შედეგობრივი დეორგანიზაცია). უჭირს მათემატიკური კონცეფციების სწრაფად აღქმა.</p>	<p>აქვს კითხვის ცუდი სტრატეგიები. ვერ ახერხებს დროსა და სივრცეში ორგანიზებას. უარყოფილია თანატოლებისაგან</p>	<p>უჭირს აბსტრაქტული ცნებების სწრაფად აღქმა. უჭირს თავის წესრიგში მოყვანა. ვერ ასრულებს ტესტებს, უჭირს არჩევანის გაკეთება.</p>